

РЕЦЕНЗІЯ

докторки юридичних наук, професорки, професорки кафедри
конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського
національного університету імені Лесі Українки

ЛЕНГЕР Яни Іванівни

на дисертацію Воеводи Марії Вікторівни на
тему: «Інститут права притулку: досвід України, Великобританії та
країн Європейського Союзу»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08
«Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження Воеводи Марії Вікторівни на тему: «Інститут права притулку: досвід України, Великобританії та країн Європейського Союзу», присвячене проблемам, актуальним з точки зору практики існування демократичної правової держави.

Питання притулку та міграційної політики набули виняткової актуальності у зв'язку з глобальними геополітичними викликами, зокрема повномасштабною війною росії проти України. Мільйони українців стали вимушеними мігрантами або шукачами притулку. У цьому контексті дослідження правового регулювання інституту притулку в Україні, країнах Європейського Союзу та Великобританії, що має окрему історію розвитку й нещодавно вийшла з ЄС, є надзвичайно важливим. Тематика дисертації є своєчасною та обґрунтовано включає як міжнародно-правові аспекти, так і порівняльно-правовий аналіз, що має прикладне значення для адаптації українського законодавства до європейських стандартів.

Актуальність обраної проблеми дослідження з врахуванням досвіду регулювання інституту притулку дасть змогу порівняти різні моделі регулювання права притулку, зокрема їх відповідність міжнародним

стандартам які містяться в Конвенції про статус біженців 1951 року та Протокол 1967 року, та зрозуміти, чи відповідає законодавство України зазначеним стандартам.

Враховуючи глобалізаційні виклики сучасності, право притулку має балансувати між гуманітарними зобов'язаннями та потребою захисту національної безпеки країн, оскільки неодноразово зазначалося, що неконтрольовані міграційні потоки несуть загрозу національній безпеці. Це особливо важливо для країн, які стикаються з ризиками тероризму та незаконної міграції, що сьогодні, в умовах війни, є актуальним для нашої країни, оскільки регулювати ситуацію на кордонах, де ведуться бойові дії, дуже складно.

Дослідження інституту права притулку є актуальним для вдосконалення правових механізмів, забезпечення прав людини та зміцнення міжнародного співробітництва у сфері міграції та притулку.

Таким чином, це надає змогу стверджувати, що актуальність тематики дисертаційного дослідження Воєводи Марії зумовлена гострими потребами як сучасної науки, так і практики.

Авторка обрала об'єктом своєї роботи особливі суспільні відносини щодо захисту прав шукачів притулку, які визначаються міжнародно-правовими актами спеціального характеру. На підставі цього визначено, що мета дисертаційного дослідження полягає у комплексному аналізі інституту права притулку та визначенні поняття, змісту і особливостей міжнародно-правового статусу шукачів притулку в Україні, Великобританії та Європейському Союзі.

З урахуванням об'єкту і предмету дослідження для досягнення його мети, авторкою сформульовано більше 10 основних наукових задач, які й обумовили структуру роботи та надали можливість дійти системних висновків

при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для юридичної науки і практики.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, є достатньо аргументованими. Всі розділи, підрозділи та інші структурні частини роботи підпорядковані одній, чітко визначеній меті, що деталізується конкретними завданнями, сформульованими автором. Структура роботи відповідає меті та завданням дослідження, дозволяє здійснити теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, яке сформулював автор.

Структура дисертації, яка характеризується цілісністю й логічною послідовністю, свідчить про системність представленого дослідження. Окремо слід зупинитись і на змісті дисертаційної роботи, в якій авторка послідовно і обґрунтовано розкрила предмет дисертаційного дослідження.

Воєводою Марією грамотно викладено зміст анотації, у вступі дисертаційного дослідження обґрунтовується актуальність теми, визначаються об'єкт, предмет, мета і основні завдання дослідження, наукова новизна одержаних результатів, характеризується методологічною і науково-теоретичною основою роботи, теоретичне і практичне значення результатів дослідження, виокремлюються положення щодо їх апробації тощо.

Методологічна база дисертації є цілком сучасною, ефективною й адекватною поставленим цілям і задачам дослідження. Теоретико-методологічною основою реалізації мети дослідження є використання таких загальнонаукових і спеціально-наукових методів, як: аналіз і синтез; формально-логічний; порівняльно-правовий; історико-порівняльний метод; системно-структурний; логіко-семантичний та діалектичний методи; методи прогнозування та екстраполяції; логічної конкретизації; методи логічного аналізу, моделювання, що дозволили всебічно та комплексно дослідити тему.

Ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дослідження Воєводи Марії визначається й логічною та завершеною структурою дисертаційної роботи. Всі розділи дисертації та роботу загалом завершують логічні, взаємопов'язані та обґрунтовані висновки.

У висновках авторкою за результатами проведеного дослідження викладено найбільш важливі науково-теоретичні та практичні положення, які повно відображають зміст дисертаційного дослідження, результати використання різних методологічних прийомів дослідження, авторські ідеї, які засновані на дослідженому матеріалі.

Вказане вище свідчить про те, що дисертаційна робота є комплексною науковою працею, що підготовлена авторкою самостійно, має завершений характер, в якій вирішено наукове завдання, вказує на логічну послідовність дисертаційного дослідження, використання в процесі дослідницької роботи принципу викладу матеріалу від загального до конкретного.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Результатам дисертаційного дослідження притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем наукової новизни містяться в кожному з розділів дисертації.

Переходячи до оцінки новизни викладених у дисертації основних положень, а також висновків та пропозицій слід відзначити, що у дослідженні авторкою поставлено перед собою нерозроблені раніше задачі, розв'язання яких дозволило одержати нові наукові результати і виробити ряд пропозицій. Авторкою на основі опрацювання значного обсягу наукового та практичного матеріалу сформульовано низку висновків, які мають наукову новизну та належним чином обґрунтовані.

Зокрема, наукову та практичну новизну мають такі висновки та пропозиції, як-от:

- пропозиція комплексної типологізації форм притулку (територіальний, дипломатичний),
- аналіз історичного формування інституту права притулку,
- визначення відмінностей між правовими категоріями «біженець», «шукач притулку», «внутрішньо переміщена особа»,
- рекомендації щодо гармонізації законодавства України з правом ЄС,
- аргументацію щодо доцільності прийняття універсального міжнародного договору про надання притулку.

Крім того, за результатами дослідження формування права притулку зроблено висновок, що сучасний інститут притулку врегульований великою кількістю багатосторонніх угод, звичаїв та норм національного права, але все-таки потребує уваги, бо врегульований недостатньо, оскільки фактично немає єдиного міжнародного акта, який би передбачав зобов'язання держав щодо надання притулку за певних умов певним категоріям осіб. Також авторкою стверджується, що на сучасному етапі розвитку міжнародно-правових відносин притулок розглядають у двох аспектах: 1) як суверенне право держави надавати чи не надавати притулок іноземцям; 2) як право особи, що зазнає переслідувань з боку власної держави, отримати притулок в іншій державі. Право притулку закріплене в національному праві держав у конституційних актах, але ступінь конкретизації цього права в національному законодавстві держав є різним. В основних законах держав закріплюється саме право притулку. Процедура ж одержання цього права регламентується чинним законодавством.

Отримані під час написання дисертаційної роботи висновки є обґрунтованими, сформульовані положення базуються на вагомому емпіричному матеріалі. Опрацьована значна кількість наукових робіт з обраної тематики, а також великий масив нормативно-правових джерел, що забезпечило високий науковий рівень даного дисертаційного дослідження.

Практичне значення одержаних результатів визначається їх спрямованістю на розв'язання актуальних проблем сьогодення України.

Зокрема, вони можуть бути використані у:

- науково-дослідній роботі - для подальшого вивчення теоретичних аспектів з метою розробки концептуальних положень щодо формування права притулку та дотримання і гарантування прав біженців та інших шукачів притулку на національному та міжнародному рівнях;

- правотворчості - для вдосконалення нормативно-правової бази України з питань притулку та правового статусу шукачів притулку;

- правозастосовній практиці - для вдосконалення діяльності уповноважених суб'єктів у сфері забезпечення реалізації та захисту прав біженців та інших категорій шукачів притулку;

- навчальному процесі - у юридичних та інших вищих навчальних закладах при викладанні освітніх компонентів «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», «Міжнародне право», «Міграційне право», при написанні монографій, науково-практичних посібників, підручників, підготовці методичних рекомендацій, а також для проведення лекцій та практичних занять.

У рецензованій праці не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Як і будь-яке інше дисертаційне дослідження, робота містить окремі дискусійні положення, які можуть стати підґрунтям для виокремлення деяких побажань чи запитань.

По-перше, в дисертаційному дослідженні достатньо невелика увага присвячена судовій практиці. У тексті майже не згадується про судові справи або практики міжнародних судових інституцій (наприклад, ЄСПЛ), які мали б

значення для тлумачення або застосування інституту права притулку. Такий аналіз значно поглибив би дослідження.

По-друге, потребує критичнішого обґрунтування теза про необхідність універсального міжнародного договору (п. 19 висновків). Пропозиція цікава, але не враховано: юридичну складність прийняття такого договору в умовах конфлікту суверенітетів; наявність вже чинних універсальних актів (Конвенція 1951 року, Протокол 1967 року); прецеденти невдалої імплементації існуючих механізмів (Дублінської системи тощо). Хотілося б почути думку авторки під час публічного захисту.

По-третє, попри актуальність теми, не вказано, чи проводив здобувач аналіз статистичних даних (наприклад, щодо кількості шукачів притулку, результатів розгляду заяв, процедур їх інтеграції). Посилання на офіційні звіти UNHCR, Eurostat, MOM тощо були б доречними. Вважаємо, що робота від цього б значно виграла.

Зазначені зауваження та побажання є дискусійними та рекомендаційними і в цілому не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Усі висновки, узагальнення, припущення, пропозиції, положення новизни, що зроблені в цій дисертації і виносяться на захист, авторкою сформульовані самостійно, апробовані й опубліковані одноособово.

Повнота викладу результатів дисертації. Опубліковані авторкою наукові праці повністю репрезентують зміст наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у даному дисертаційному дослідженні.

Основні положення дисертації викладені у 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, а також у шести тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Дисертація виконана з дотриманням вимог сучасного українського ділового мовлення.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Воєводи Марії Вікторівни «Інститут права притулку: досвід України, Великобританії та країн Європейського Союзу» є завершеним, самостійним і цілісним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка Воєвода Марія Вікторівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», галузі знань 08 Право.

Рецензент

докторка юридичних наук,
професорка, професорка кафедри
конституційного, адміністративного та
міжнародного права юридичного
факультету Волинського Національного
Університету імені Лесі Українки

Яна ЛЕНГЕР